

10, Psychomotorický vývoj dítěte v kojeneckém období. Rozvoj poznávacích procesů. Pozornost – její druhy, vlastnosti, činitelé ovlivňující pozornost, význam pro profesi.

KOJENECKÉ OBDOBÍ

– Od **29. dne života do 1 roku**

– Nejdůležitějším vývojovým úkolem tohoto období je podle E. Eriksona **vytvoření si důvěry ke světu a k ostatním lidem**

Tělesný vývoj

– Za první rok vyroste asi o **50 % své porodní délky, hmotnost se zvýší zhruba třikrát**

– Začíná se prořezávat **první chrup** (kolem 6. měsíce)

Motorický vývoj

- **1.-2. měsíc** – na břiše otáčí hlavu na stranu, krátce ji zdvihne (cca na 3 sekundy), žádná spolupráce při přitahování do sedu, hlava padá dozadu, reflexní chůze na podložce; ruka sevřená v pěst (palmární reflex)
- **3. měsíc** – mizí tonicko-šíjový reflex (symetrické rozložení končetin v poloze na zádech), „pase koně“ (v poloze na břiše zvedne hlavu (45°) a opírá se o předloktí), „pasivní sed“ (při držení dítěte pod pažemi v sedu tvoří páteřní oblouk); uvolnění pěstiček, hraje si s rukama
- **4.-5. měsíc** – v poloze na břiše zvedne hlavu a hrudník, opírá se o dlaně nebo má paže roztažené („letadlo“), převrací se na bok a bříško; koordinace rukou a očí (pokud se hračka dostane do zorného pole, fixuje ji očima), neumí hračku sám aktivně pustit, mává s ní, úchop větších předmětů celou dlaní (dlaňový (palmární) úchop), úchop oběma rukama, předměty dává do úst
- **6.-7. měsíc** – jistá kontrola hlavy v každé poloze, začíná rozložení váhy (důležité pro lezení), na břiše zvedání hlavy až 90°, válení sudů, hraje si s vlastníma nohama, žabí pozice (při sedu s oporou), aktivní spolupráce při přitahování do sedu; aktivně se otočí za hračkou, fixuje ji očima a uchopí ji, přetrvává palmární úchop, event. je nahrazen nůžkovým úchopem (s opozicí palce), manipulace s hračkami (z ruky do ruky, tluče s nimi o stůl,)
- **8.-9. měsíc** – otáčení, plazení, lezení dopředu i dozadu, válení, samostatné sezení, stoj s držením za obě ruce (roztažené nohy), kolem 10. měsíce samostatné přitahování do stoje; klešťový úchop (mezi palec a ukazovák), úchop malých předmětů (riziko spolknutí), aktivně předměty pouští, přidrží si hrníček na pití
- **10.-12. měsíc** – v 11. měsíci chůze s oporou, chodí do stran (drží se nábytku), ve 12. měsíci první samostatné krůčky, chodí po špičkách („baletka“, dupkání, hopsání), nedovede se zastavit nebo změnit směr; první pokusy o samostatné jedení lžičkou

Vnímání

- **Zrak** – ve 2.-3. měsíci fixuje (pohybující se) předmět očima („uchopení očima“), rozvoj vizuomotorické koordinace (fixace předmětu s otočením hlavy, celého trupu), hračky by měly být barevné, mít různé tvary, od 6. měsíce komplexní vnímání (zapojení dalších smyslů), pohledem pozná matku, od 9. měsíce zájem o malé předměty
- **Sluch** – v 1. měsíci reaguje trhnutím celého těla, ve 2.-3. měsíci reaguje na zvuk pohybem nebo naopak zklidněním, ve 4. měsíci se otočí za zvukem (koordinace zraku a sluchu), rozezná hlas matky, doporučuje se na dítě nešišlat
- **Čich** – dobře rozlišuje vůně a pachy
- **Chut** – velký rozvoj, od 6. měsíce prořezávání zubů, přechod na plnou kojeneckou stravu (ovocné a zeleninové příkrmy), jídlo nesolit a nekořenit, pozor na sladkosti
- **Hmat** – nejcitlivější je jazyk, ústa a okolí (od 4. měsíce předměty poznává ústy), vnímá všechny kvality (teplo-chlad, vlhko-sucho, dotek, tlak...), taktilní stimulace lze využít k uklidnění (baby-masáž)
- **Proprioreceptivní čítí** – rozvíjí se vnímání polohy a pohybu těla (změna z polohy vleže do sedu a stoje)

Pozornost

- Převažuje **bezděčná pozornost** (orientačně-pátrací reflex)
- Kolem 1 roku se rozvíjí **záměrná pozornost** (trvá asi 1 minutu)

Paměť

– Rozvíjí se, je základem učení (vidí lahev – ví, že bude jíst apod.), důležité je **opakování**

Představivost

– Závislá na rozvoji **poznání a paměti** (na konci období už ví, co je panenka – představí si ji a najde ji mezi hračkami)

Myšlení

- Mezi 1. a 4. měsícem je kojenec zaměřen na **své tělo a jeho projevy při aktivitě**, poznávání (myšlení) je zaměřeno na **rozlišení a potvrzení vlastních schopností**
- Mezi 4. až 8. měsícem se objevuje **záměrné jednání** (dítě začíná předvídat následky své činnosti)
- Od 8. měsíce začíná chápat, že něco existuje, i když to nevidí, dokáže si stanovit cíl a hledá vhodný prostředek k jeho dosažení, **řešení problémů metodou pokus/omyl**

– Jean Piaget nazval období od narození do 18. měsíce **fází senzomotorické inteligence**

Řeč

– Aby se mohla rozvíjet, dítě musí: **slyšet, mít v pořádku hlasové ústrojí a mít stimulující podněty** (musí se na něj mluvit)

1. stádium – přípravné (do 9. měsíce)

- **1. měsíc** – spokojenost jako vzdychání, sténání (ach, ech, uch), nespokojenost jako křik, pláč
- **2. měsíc** – broukání (prodloužení samohlásek – o-o-o, a-a-a)
- **6. měsíc** – žvatlání (otevřené slabiky – ba, ma, va), nápodoba neřečových zvuků (např. kašel)
- **8.-9. měsíc** – řetězce slabik (ma-ma-ma, ba-ba-ba), rozumí některým slovům

2. stádium – vlastní vývoj řeči

- **9.-10. měsíc** – pokus o první slova (ma-ma, ta-ta), rozumí jim, rozumí jednoduchým výzvám (ham, bác)
- **1 rok** – umí 6-12 jednoduchých slov

Emoce

- Cítění **libosti/nelibosti** je vázané na uspokojení základních i vyšších potřeb dítěte
- Ovlivňují ostatní psychické procesy (nevyspalé miminko bude plačtivé, sníží se pozornost, zhorší se motorika...)
- Pocity jsou **prudké, bezprostřední, intenzivní, nelze je ovládat vůlí**
- Kolem 6. měsíce umí hlasem vyjádřit své emoce
- **Úzkost 8. měsíce (separační úzkost)** – odloučení od blízké osoby (závislost na ní), strach z cizích lidí
- **Rozvoj vyšších citů:** rozumové, estetické, sociální, etické

Vůle

- Koncem 1. roku se začíná projevovat vůle, první **aktivní i pasivní vzdor** (dítě něco chce-nechce)
- Vůle je **slabá a snadno odlomitelná**

Vývoj soc. vztahů

- Dítě si vytváří důvěru ke světu, **důležitá jedna důvěryhodná osoba** (matka)
- Od 2.-3. měsíce opětuje úsměv (tzv. **pasivní úsměv**), od 3. měsíce se spontánně usmívá, od 6. měsíce se hlasitě směje
- Od 4. měsíce **dobrý kontakt s dospělou osobou**, sleduje činnost osoby, vyžaduje pozornost, rozšiřují se soc. kontakty (přijímá další členy rodiny...)
- Od 6.-8. měsíce rozlišuje známé a neznámé osoby, objevuje se strach z cizích osob, **silná závislost na blízké osobě** (při odloučení separační úzkost)
- Pro optimální vývoj dítěte je nutné se vyvarovat: **častému střídání soc. prostředí, častému odlučování od rodiny, péči mnoha osob, hospitalizaci bez matky, dlouhé hospitalizaci**
- Při občasném porušení se dítě naopak **soc. otužuje**

Hra

- Od 2. Měsíce tzv. **funkční hra** – poznává funkce svého těla (prohlíží si končetiny, experimentuje s hlasem)
- Od 10. měsíce si rádo hraje s lidmi – **soc. hra** (schovávání)
- Koncem 1. roku – počátky **konstruktivní a napodobivé hry** (stavění kostek, napodobuje dospělého)

Návyky a zlovyky

- Důležitý je **denní režim**, snižuje se potřeba spánku, důležitý je **dostatek podnětů**, hra = práce
- Protahuje se interval mezi jídly, **podpora samostatnosti** (držení hrníčku, lahve)
- **Nácvik vůle ovládaného vyprazdňování** – nočník, **rozvoj hygienických návyků** (důležitá pochvala, nácvik formou hry)
- **Zlovyky:** spaní u rodičů, převrácený režim dne, krmení v „běhu“ nebo při hraní, nepřislazovat příkrmy, nedávat sladkosti, hraní na nočníku, strach z vody,...

POZORNOST

- Psychický proces, jehož funkcí je **vpouštět do vědomí omezený počet informací**
- Projevuje se **zaměřeností a soustředěností vědomí**
- Základní vlastností pozornosti je **selektivita** (výběrovost, zaměřenost) – umožňuje vybírat z vnějšího a vnitřního prostředí pouze ty podněty, které si chceme nebo potřebujeme uvědomit, a ostatní ignorovat
- **Fáze pozornosti:**
 - 1. **Zaměření pozornosti** – výběr důležitých podnětů
 - 2. **Soustředění vědomí** – stupeň pozornosti na určitý obsah, aktivitu apod. (malé/střední/velké soustředění)

Bezděčná pozornost (neúmyslná, mimovolní)

– Jejím fyziologickým základem je **vrozený orientačně-pátrací reflex**

– Převládá v dětství

– **Upoutávají ji především podněty:**

- Nové
- Spojené s nebezpečím
- Intenzivní
- Pohybující se
- Měnicí se
- Nezvyklé
- Změny dobře známých podnětů (ostříhané vlasy, nové oblečení...)
- Kontrastní podněty s okolím (bezpečnostní vesty policistů, silničářů...)
- Podněty s osobním nebo soc. významem (naše jméno vyslovené na party – tzv. fenomén koktejlové party)

Záměrná pozornost (úmyslná, volní)

– Proces **vědomého soustředění se na určitý podnět**, bývá doprovázena prožitkem duševní námahy

– Na její udržování je potřeba **vynaložit určité úsilí**

– Může se projevit jako ostražitost nebo pátrání (plavčík, dispečer apod.)

– Vývojově mladší, doprovází řadu aktivit ovlivněných vůlí, motivací

– **Ovlivnění pozornosti:**

- Činitelé ↑ intenzitu pozornosti – zájem, motivace, vůle, vědomosti o pozorovaném předmětu nebo činnosti, psychický stav, ambice, úspěch,...
- Činitelé ↓ intenzitu pozornosti – únava, špatný zdravotní stav, některé léky, nedostatek odpočinku, alkohol, drogy, stres,...

Vlastnosti pozornosti

- **Výběrovost (selektivita)** – schopnost zaměřit pozornost na významné podněty a ignorovat podněty nevýznamné
- **Intenzita (soustředěnost, koncentrace)** – síla koncentrace na jeden/několik určitých podnětů (čím je počet menší, tím je větší koncentrace), např. meditace (soustředění se na dýchání)
- **Rozdělování (distribuce)** – rozdělování pozornosti mezi několik podnětů a aktivit – lze jen do určité míry, pokud je některá z aktivit zautomatizovaná (např. pletení při sledování TV)
- **Přenášení** – přenesení pozornosti z jednoho podnětu na druhý; **záměrné** (píšu do sešitu a podívám se na tabuli) x **bezděčné** (píšu do sešitu a někdo otevře dveře)
- **Stálost (stabilita)** – časový interval, v jehož průběhu jsme schopni soustředěně sledovat jediný podnět/aktivitu, mění se s věkem; věkem a nácvikem se záměrná i bezděčná pozornost prodlužuje (bezděčná je však vždy větší)
- **Rozsah (kapacita)** – je dán množstvím podnětů, které člověk dokáže postřehnout současně za velmi krátkou dobu (nejednou můžeme vnímat asi 5-9 podnětů)

Poruchy pozornosti

• Kolísání pozornosti

– Nejvyšší koncentrace mezi 8-10 a 14-16 hodinou

– Ovlivněno: denní dobou, únavou, zajímavostí aktivity, zdravotním stavem, náladou, některými léky a stimulačními látkami, množstvím podnětů, rušivými podněty (např. hlasitou hudbou)

• Roztržitost

– Nadměrné zaměření pozornosti na vnitřní psychické obsahy (pozornost je obrácena do vnitřního světa)

– Projevuje se např. zapomínáním určitých předmětů, zareagováním na projevy okolí (např. např. odcházení od lékaře s návkem, z obchodu s košíkem...)

• Těkavost

– Nadměrné kolísání pozornosti

– Každý nový podnět (i málo významný) upoutává pozornost, pozornost rychle přebíhá z podnětu na podnět, brání delšímu soustředění, které je nutné pro práci (např. u dětí s ADHD)